

д-р Верица Јосимовска, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип
м-р Елена Јосимовска, Штип

Евреите и еврејските маала во сопствената меморија и меморијата на своите сограѓани

Идејата да се направи еден ваков труд произлезе од написот „Noć kada je nestala Jevrejska mahala u Štipu“ објавен на 4 февруари 2005 година, во Новосадскиот весник *Дневник*. Во него Панче Јанев кој сега живее во Белград, а се родил во Штип, со многу емоции и револт му реплицира на Јани Милачков, тогашен амбасадор на Бугарија во Белград, кој се обидел да ја отфрли вината на Бугарија за депортацијата на македонските Евреи.

Во својата реплика Јанев пренесува и дел од своите сеќавања од 11 март 1943 година. Тој како тринаесет годишно момче ги доживеал сите ужаси на депортацијата бидејќи нивната кука била во непосредна близина на еврејските куќи. Никогаш не разбрал, како што вели Јанев, како е изведено уривањето на куќите, кога само за една

ноќ еврејското маало беше избришано од просторот.

Само за потсетување, на 11 март 1943 г. во 4 часот наутро, Штип бил блокиран од војска и полиција по што започнало депортирањето на Евреите од нивните домови. Насилно се влегувало во куќите претходно одбележани како „Еврејско

жилиште“, ги прозивале по список со име и презиме, сите членови од едно семејство, и ги упатувале кон камионите за транспорт.

Во Присуство на комисија во состав: Игнат Атанасов Моцев, околиски полициски началник и делегат на штипската еврејска општина во својство на претседател и членови: Лазар Петров Христов и Димитар Наумов Гајдарџиев високи општински службеници, на сите Евреи, пред да влезат во камионот им биле одземени сите вредни предмети: накитот, златните монети, часовниците, парите.....

Тоа кобно утро во конвојот камиони што се упатил кон железничката станица заминале сите штипски Евреи, 591 на број. Веднаш потоа, Еврејското маало станало мета на грабеж. Се влегувало во мртвите домови и практично се носело се што можело да се носи. Според сеќавањата на голем број од оние што биле очевидци на овој трагичен настан, виновниците не биле само меѓу Германците и Бугарите, во грабежот на имотот учествувале и еден дел од граѓаните. Тие, насилно влегувале во празните домови и земале кој што ќе стигне.

Уште истиот ден по депортацијата, околинската реквизициона комисија била задолжена да изврши попис на целокупниот движен имот. Се попишувале алишта и покуќнина како: мебел, бакарни садови, волна, памук, душеци, ќилими и други предмети. Сето тоа било складирано во Синагогата и во две поголеми соседни куќи кои имале добро обезбедување.

Во реквизиционата комисија што била назначена од градоначалникот на Штип, Тодор Станков, биле: Околинскиот управител Иван Дилов како претседател и членовите: Љубомир Панев, директор на БНБ (Бугарска народна банка), Спас Крстанов, штипски околински даночен началник, Љубомир Тасев, околински агроном, д-р Тодор Гичев, околински медицински лекар, д-р Мара Костова, заболелар, д-р Руси Русев, заболелар.

Интересно е да се каже дека оваа комисија имала должност да ги реквизира сите медицински инструменти за потребите на воените власти. Така во присуство на капетанот Јордан Палашев, преставник на I коњички полк во Штип, сите инструменти од стоматолошката ординација, сопственост на д-р Менахем Самуел Капуано, во Штип познат како д-р Мишел, биле одземени за потребите на војската.

Согласно заповедот бр.2391 од Главната реквизициона комисија во Софија, во оценителниот протокол на Околинската реквизициона комисија стои запишано дека одземените инструменти на д-р Капуано се однесени во воената болница на I коњички полк во Штип. Во списокот е назначено дека е одземен стоматолошки стол, стерилизатор, оперативен стол, бор машина, комплетен материјал за стоматолошка протетска ординација и др.

Судбината на Еврејското маало во Штип по заминувањето на неговите жители, беше толку трагична што остави длабоки траги во сеќавањата на очевидците. Уништено до темел, без трага, ни прозор ни врата ни темел, но, неговата локација остана да постои како усно предание во колективната меморија на Штип.

Безмилосното уривање на домовите на луѓето не беше ништо друго до желбата да се сокрие вистината од светот.

Но, таа ни тогаш а ни денес не може да се сокрие ниту пак да се заборави. Покрај усните кажувања на оние Штипјани што сето ова го виделе со свои очи, особено оние помладите, останаа како сведоци и разните документи по историските архиви во кои многу јасно е напишано што и од кого е одземено. Во разните објави за распродажба на имотот на Евреите таа вистина сеуште е жива. И фотографиите се исто така едно големо сведоштво за настаните што се случувале по депортацијата. Тие точно ги забележале сите етапи на бришењето на историјата зад која стои големото злосторство.